

АСЕРТИВНА ПОВЕДІНКА – ЯК НОВОУТВОРЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ.

Козич І.В.

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький національний університет

Досить часто асертивний підхід до проблеми, знімає необхідність конфліктувати, сердитися, кричати і т.п. Одне з новоутворень, яке має з'явитися у студентів майбутніх педагогів вищої школи у процесі формування конфліктологічної компетентності — асертивність.

Мета цієї статті - розглянути поняття асертивність, показати зв'язок понять асертивність та конфліктологічна компетентність, розглянути асертивність (асертивну поведінку) як одну з найважливіших якостей майбутнього педагога вищої школи при вирішенні педагогічних конфліктів, і як складову конфліктологічної компетентності.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що поняття які пропонуються для розгляду є важливими не тільки у рамках психолого – педагогічних наук, але й мають певне значення для кожної окремої особистості поза межами науки. Розгляд асертивності (асертивної поведінки) як компонента конфліктологічної компетентності майбутнього педагога вищої школи складає наукову новизну цього дослідження.

Л.М. Цой визначає конфліктологічну компетентність – як здатність людини у реальному конфлікті здійснювати діяльність, спрямовану на мінімізацію деструктивних форм конфлікту й перехід від соціально - негативних процесів до соціально-позитивних. Конфліктологічна компетентність представляє собою рівень розвитку обізнаності людини про діапазон можливих стратегій конфлітуючих сторін і вміння допомагати у реалізації конструктивної взаємодії у конкретній конфліктній ситуації [1].

Конфліктологічна компетентність включає у себе: розуміння природи протиріч і конфліктів між людьми; формування конструктивного ставлення до конфліктів; наявність вміння безконфліктного спілкування у складних ситуаціях, вміння оцінювати і пояснювати проблемні ситуації, що виникають; наявність навичок керування конфліктними явищами; вміння розвивати конструктивний початок конфлікту, який виникає; вміння передбачати можливі наслідки конфліктів; вміння конструктивно регулювати протиріччя і конфлікти; наявність навичок усунення негативних наслідків конфліктів [1].

Асертивність - термін, запозичений з англійської мови, де він виступає похідним від дієслова assert - наполягати на своєму, відстоювати свої права. У словнику Вебстера це слово означає: “стверджувати або доказувати впевнено, показово”. У російську мову термін проникнув в середині 90-х, після публікації популярної книжки чеських авторів В.Каппоні і Т.Новака “Як робити все по-своєму” (в оригіналі - “Асертивність - у життя”) [2].

Концепція асертивності сформувалася наприкінці 50-х - початку 60-х років ХХ в. у працях американського психолога А.Солтера і всотала в себе ключові положення, що входили о тій порі в моду гуманістичної психології - зокрема, протиставлення самореалізації бездушному маніпулюванню людьми. Постійно звіряючи свої спонукання і вчинки з чужими очікуваннями й оцінками, людина соромиться своїх почуттів, боїться показати свою справжню особистість. Намагаючись перебороти незручність такого стану, людина сама мимоволі вчиться маніпулятивним прийомам, вчиться відповідати агресією на агресію або просто на критику, навіть справедливу. [4]

Асертивність – це практичний метод в галузі міжособистісної комунікації. Цей метод дозволяє висловлювати свою думку, не боячись заперечувати.

Цей метод, з погляду поведінкових тактик, можна розглядати як альтернативний маніпулятивній поведінці. Асертивність відкидає усі форми маніпуляцій. Вона учить спокійно, без агресії протидіяти маніпуляторам, залишаючись на висоті положення, тобто асертивна поведінка припускає також відмову як від агресивної, так і від пасивної поведінки.

Асертивність – це також і якість особистості, риса характеру, яка проявляється в самоствердженні особистості; свідомому прийнятті вимог інших без страху, невпевненості, напруги, іронії тощо. Асертивна людина не діє на шкоду іншим, поважає чужі права, при цьому з повагою відноситься і до самої себе. Вона може переконати інших надати їй допомогу, чи ставитися до неї люб’язно, домовитися і знайти компромісне рішення проблеми. Їй характерне позитивне відношення до людей і адекватна самооцінка.

Для асертивної поведінки характерним є спокій, складається враження. Що людина розслаблена. Мовлення такої людини виразне і зрозуміле, погляд відкритий. Людина, що поводить себе асертивно, створює навколо себе приємну атмосферу. Вона почувається впевнено ще й тому, що добре орієнтується в сформованій ситуації. Вона нічого не навіює собі задалегідь, уміє зустрічати гідно невдачу.

Реалізація асертивної поведінки передбачає використання різних асертивних технік. Їх застосування залежить від конкретних ситуацій взаємодії, відносин між тими, хто спілкується, і деяких інших факторів.

Існує ряд асертивних технік, що розрізняються, в основному дидактичними ознаками.

1. Дуже поширеною є техніка, образно названа «заїждженою платівкою». Нею можна користатися завжди, коли хочете домогтися задоволення своїх справедливих вимог. Але мова повинна йти про що – небудь таке, на що ви дійсно маєте незаперечне право. Якщо подібним шляхом домагатися того, у справедливості чого переконані тільки ви самі, то прогрішите проти етики асертивності. «Платівку» доречно використовувати в тих випадках, коли ваші права визначені формально – законом чи якимись розпорядженнями.

За допомогою даної техніки можна висувати претензії, наполягати, діяти під час звертання у різні інстанції, висувати вимоги до підлеглих (відповідно до трудового законодавства).

Таким чином, принцип дії техніки «заїжджена платівка» заснований на ясному, однозначному і найбільш лаконічному вираженні своїх вимог. Нехай протилежна сторона говорить що завгодно, ми будемо повторювати своє – як голка на ушкодженій платівці.

2. Техніка «перманентної відмови» полягає в тому, що замість «я хочу», той, хто говорить невпинно повторює «я не хочу». Ми однозначно, чітко і, по можливості, більш лаконічно формулюємо те, чого не бажаємо (тобто «негативну» вимогу). Не дозволяємо провести себе убік від «нашої проблеми», не підтримуємо побічних тем і т. ін. (все аналогічно техніці «заїжджена платівка», але навпаки).

3. Техніка «компроміс» - досягнення консенсусу, коли обидві сторони вважаються «не в програмі» - одна з головних задач технології асертивності. У суб'єктивному плані для людини набагато приємніше домовитись з ким –небудь і одночасно досягти своєї мети, ніж просто домогтися бажаного, - потім жити з думками про те, що протилежна сторона, не в захваті від результату.

4. Критика. Правила асертивної критики передбачають чітке висловлювання своїх побажань. Принципово кажіть про справу, конкретну поведінку, а не про особистість партнера (його лінь, зіпсованість і інші негативні риси). Не виявляйте сарказму та іншої агресії.

Формування асертивності, як особистісної риси майбутнього педагога вищої школи в першу чергу передбачає усвідомлення людиною, наскільки її поведінка визначається її власними схильностями і спонуканнями, а наскільки - кимось нав'язаними установками. Часто виявляється, що педагог перебуває під владою установок, далеких від його справжнього істота, і від цього беззвiтно страждає. Йому пропонується не тільки взяти на себе головну роль у сценарії власного життя, але і фактично переписати сценарій і виступити режисером усієї постановки.[4]

Джерелом асертивності майбутнього педагога вищої школи - має бути, на наш погляд, почуття професіоналізму, компетентності, тобто коли він знає, як, якими засобами, методами, техніками, здійснити позитивні зміни у спілкуванні із студентами, колегами попередити конфлікт, зняти напругу.

На наш погляд викладач (асертивний) має право: вимагати уваги і включеності аудиторії; домагатися дотримання правил навчальної дисципліни; наполягати на виконанні завдань; педагог (асертивний) не боїться: бути жорстким (інколи); бути м'яким (інколи); жартувати і грати (інколи); стикатися з агресією, уїдливістю, погрозами, байдужістю або закоханістю клієнтів, вихованців.

Отже, в основі всіх цих прийомів лежить взаємоповага, доброзичлива наполегливість, ввічлива вимогливість.

Впевнений (асертивний) педагог чітко знає: свої цілі, свої задачі, план своєї діяльності; свої сильні якості, свої обмеження.

Техніка асертивної поведінки передбачає: впевнену позу, жестикулювання, міміку; відкритий, спокійний погляд; впевнений голос, оптимальну силу голосу і темпу мовлення; асортимент поведінки у "важких" ситуаціях, продуманих заздалегідь; «Репетиція» перед дзеркалом варіантів поведінки; формування позитивного "самообразу".

Отже, асертивна поведінка у комунікативному соціально - педагогічному процесі – це оптимальний варіант спілкування майбутнього педагога вищої школи із студентами, вихованцями, з колегами, який призводить до формування самостійної, відповідальної особистості, здатної успішно вирішувати проблеми – виховні, освітні, психологічні – педагогічні.[3]

Як вже зазначалося асертивна поведінка - оптимальний, найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії, і саме це визначення асертивної поведінки дає нам право вважати асертивність важливою складовою конфліктологічної компетентності, яка представляє собою рівень розвитку обізнаності

людини про діапазон можливих стратегій конфлікуючих сторін і вміння допомагати у реалізації конструктивної взаємодії у конкретній конфліктній ситуації.

Ми розглядаємо асертивність як один із компонентів конфліктологічної компетентності, ще й тому, що обидва терміни передбачають гідне, правильне поведіння у конфліктних ситуаціях. На наш погляд синонімом цих понять можна назвати - співробітництво.

Враховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що зв'язок асертивної поведінки і конфліктологічної компетентності незаперечний.

Таким чином, асертивна поведінка – це метод поведінки людей, заснований на повазі до себе та інших, який дає можливість гідно домагатися поставленої мети.

Асертивну поведінку майбутнього викладача вищої школи слід формувати на заняттях з педагогіки, психології, конфліктології, шляхом дискусій, рольових ігор, розв'язання конфліктних педагогічних ситуацій та розробкою рекомендацій щодо їх профілактики, попередження, розв'язання і подолання.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що асертивна поведінка майбутнього викладача вищої школи у конфліктній ситуації буде сприяти позитивному вирішенню певного конфлікту, або взагалі його попередженню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цой Л.Н. Проблемы подготовки конфликтологов к профессиональной деятельности в конфликтах.// <http://www.conflictmanagement.ru/>
2. Каппони В., Новак Т. Как делать всё по своему, или Ассертивность – в жизнь. – СПб.: Питер, 1995. – 186 с.
3. Фенстерхайм Г., Бэйер Дж. Не говори «Да», если хочешь сказать «Нет». Секреты психологии для всех. М.: Вече, 1997.
4. Коробкова Т.А. Ассертивность как вид педагогической коммуникации // Сборник научных трудов конференции “Высокие технологии в педагогическом процессе” – Н. Новгород: Изд. ВИПИ, 2000, с.138 – 139.